

Domburg

Los Antons

René van den Berge

Domburg

Marberg Media | Bergschenhoek

Teksten en beeldresearch: René van den Berge
Tekstadviezen: Stefanie Huibregtse, Francisca van Vloten, Roel
Willemse, Hans Sakkers en Johan den Hollander
Tekstreviews: Jolanda Tevel en Nelleke van den Berge
Vormgeving: Studio Anton Sinke, www.studioantonsinke.nl

ISBN: 978-90-820494-2-8

© 2014 Marberg Media
www.marbergmedia.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No parts of this book may be reproduced in any form by print, photoprint, microfilm or any others means without prior permission from the publisher..

Inhoud

Domburg	5
Stadsgeschiedenis	7
Oudste badplaats van Zeeland	28
Kunst in Domburg	35
Strand en kust	40
Natuurgebied De Manteling	44
Kasteel Westhove en Museum Terra Maris	47
Kerken	52
Badpaviljoen en Badhotel	57
Watertoren	61
Villa's en buitenhuizen	63
Korenmolen Weltevreden	68
Cultuur en folklore	73

Noordzee

Kasteel Westhove

Museum Terra Maris

Natuurgebied De Manteling

Klein Duinvlief

Badpaviljoen

BADHUIS WEG

Badhotel

P. LEUWSTRAAT

MARKT

OOST STRAAT

DOMBURGSEWEG

Hoge Hil (+24.3 m)

WESTSTRAAT

SINGEL

TRAVERSE

DR. J. G. MEZGERWEG

Domburg

ZANDWEGJE

ROOSJESWEG

ZUIJDERSEWEG

WESTHOEFSEWEG

Roompot Hof Domburg

Hof Domburg

N287

SCHERPWEG

KROMMEWEG

BABELWEG

SCHANSWEG

KROMMEWEG

BROUWERIJWEG

BERGWEGJE

ROOSJESWEG

OUDE GRINTWEG

PEKELINGSEWEG

KLOOSTERWEG

ZUIDWEG

VOEKSWEG

HERENWEG

Vliedberg

Aagtekerke

Camping Schoolzicht

Camping Roos en Doorn

Camping Westhove

Domburg

Domburg is de oudste badplaats van Zeeland. In de zomer van 1834 worden de eerste badkoetsen over het strand naar zee getrokken. Aan het eind van de negentiende eeuw is Domburg uitgegroeid tot een bad- en kuuroord van internationale allure, waar dankzij de fameuze dokter Johann Georg Mezger, de ‘arts met de gouden duimen’, de Europese elite op afkomt. In de zomermaanden wemelt het er van de gekroonde en ongekroonde adellijke gasten uit binnen- en buitenland.

Gasten met blauw bloed kom je tegenwoordig niet meer tegen, maar nog altijd ademt Domburg de grandeur van weleer. Beklim op een zomerse dag eens de Hoge Hil -de blanke top der duinen- en er ontvouwt zich een fraai panorama met het chique Badpaviljoen, de gerenoveerde watertoren, het statige Badhotel en de dorpskerk als blikvangers. Op de achtergrond completeren de korenmolens Weltevreden en het veelkleurige bos- en duinlandschap van de Manteling het decor. En aan de zeezijde spatten de golven uiteen op rijen paalhoofden, zo ver het oog reikt.

Met bijna een miljoen overnachtingen is Domburg één van de populairste vakantiebestemmingen aan de Nederlandse kust. Schone, witte zandstranden, een weids en groen achterland en een prettig maritiem klimaat. Een prima plek voor strand-

en natuurliefhebbers, wandelaars en fietsers. Maar ook kunstliefhebbers komen in Domburg royaal aan hun trekken met een museum, meerdere galerieën en de jaarlijkse Schildersweek rond Hemelvaart. Schilders en fotografen uit binnen- en buitenland vertonen dan een week lang hun kunsten aan het strand, op de duinen en in de straten van Domburg.

Alles in Domburg is gericht op het toerisme. Je struikelt er bijna over de hotels, pensions, appartementen, campings en vakantiewoningen. Het centrum rond de Markt telt vele terrasjes, restaurants, kledingzaken en souvenir- en lifestylewinkels, die het gehele jaar door zeven dagen per week open zijn. Het is daardoor altijd gezellig druk in Domburg.

De naam Domburg is afgeleid van de middeleeuwse benaming 'Dumburch'. Het woord 'dum' is vermoedelijk een verbastering van het Keltische woord 'don', dat in het Nederlands duin betekent. Het tweede deel van de naam verwijst naar de ringwalburg die de bewoners van het Walcherse kustgebied aan het eind van de negende eeuw moest beschermen tegen invallen van Vikingen uit Scandinavië. Domburg is dus: burcht in de duinen.

Stadsgeschiedenis

Domburg is acht- tot negenhonderd jaar oud. Het wordt omstreeks 1200 na Christus voor het eerst vermeld in een goederenlijst van de Sint Willibrordsabdij van Echternach, die destijds uitgestrekte bezittingen in Zeeland had. Maar lang voor de eerste vermelding trekken er al mensen rond in de omgeving van het huidige Domburg.

Veertig- tot honderdduizend jaar geleden jagen Neanderthalers er op oerossen, bizonen en andere grote grazers. De Noordzee is dan nog geen zee, maar een koude en onherbergzame poolvlakte met oneindige grassteppes. Zo'n tienduizend jaar geleden begint de aarde op te warmen. Gletsjers en ijskappen op de polen smelten, waardoor de zeespiegel stijgt en het Noordzeebekken onder water komt te staan. Voor de kust van Walcheren ontstaan hoge strandwallen en duinen. Het zijn veilige en droge vestigingsplaatsen voor rondtrekkende vissers en jagers. Ze jagen er op herten en klein wild die in de beboste duinen langs de kust leven. Kort voor het begin van de jaartelling verschijnen de eerste min of meer permanente nederzettingen in het Walcherse kustgebied.

Romeinse Tijd: Nehalennia

Rond 50 voor Christus komt het Zeeuwse deltagebied onder Romeins gezag. Tijdens de ruim drie eeuwen durende Romeinse overheersing neemt het aantal nederzettingen er gestaag toe. Bij Domburg ontstaat een handelsnederzetting met een haven voor de handel tussen het Rijngebied en Brittannië, het tegenwoordige Engeland. Kooplieden in wijn, zout, levensmiddelen en aardewerk uit steden als Nijmegen, Keulen en Trier verhandelen er hun waren.

In of vlakbij de handelsnederzetting wordt een tempel gebouwd voor de inheemse godin Nehalennia, die in het gebied rond de monding van de Schelde wordt vereerd door schippers, reders en kooplieden. In ruil voor een veilige overtocht over de Noordzee schenken ze een altaarsteen met in-

Gereconstrueerde Nehalenniatempel in Colijnsplaat. Ook in Domburg heeft een dergelijke tempel gestaan.

Het Leidse Rijksmuseum van Oudheden bezit een uitgebreide collectie Nehalennia altaarstenen.

scriptie. Ook in de havenstad Ganuenta, een halve kilometer ten noordwesten van het tegenwoordige Colijnsplaat, wordt een Nehalenniatempel gebouwd. De tempels beleven hun hoogtepunt in de tweede en derde eeuw na Christus. Het Domburgse tempelcomplex wordt daarna bedolven onder duinzand en komt door kustafslag onder water te liggen. In januari 1647, bijna veertienhonderd jaar later, spoelen restanten van de tempel en tientallen altaarstenen bloot. Ze worden opgeslagen in de kerk van Domburg. Op zeven na gaan de altaarstenen in 1848 allemaal verloren bij een grote kerkbrand. De bewaard gebleven altaarstenen worden in 1866 overgebracht naar het museum van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen in Middelburg, het tegenwoordige Zeeuws

Museum.

Vanaf 1970 worden ook altaarstenen van de tempel in Ganuenta opgevist en opgedoken uit de Oosterschelde. Een selectie daarvan is samen met enkele Domburgse altaarstenen te zien in het Leidse Rijksmuseum van Oudheden, als onderdeel

van de vaste presentatie over Nederland in de Romeinse Tijd. De altaarstenen zijn de enige in Zeeland gevonden geschreven bronnen uit de Romeinse Tijd en ook het enig tastbare bewijs van de Nehalenniaverering.

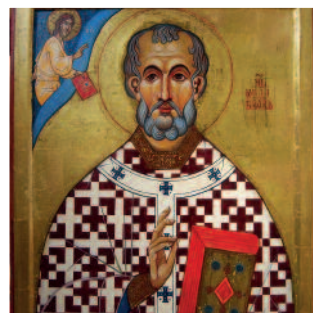
Vroege Middeleeuwen: Walichrum en Vikingen

Vanaf de late derde eeuw dringen overstromingen diep het land binnen. Walcheren wordt vrijwel onbewoonbaar en raakt grotendeels ontvolkt. Alleen op de strandwallen is aanvankelijk nog bewoning, maar die verdwijnt als de Romeinen zich uit Zeeland terugtrekken op een meer zuidelijk gelegen linie.

Omstreeks de zesde eeuw vestigen zich weer mensen op de strandwallen langs de kust. In de luwte van de duinen ter hoogte van het latere kasteel Westhove ontwikkelt zich een nieuwe handelsnederzetting met een haven, die in bronnen wordt aangeduid als *villam Walichrum* of *Walacria*, dat 'vochtige zandrug' betekent. Walcheren heeft er haar naam aan te danken.

Uit archeologische vondsten blijkt dat Walichrum tot de aanzienlijkste nederzettingen in de Scheldedelta behoort. Mogelijk is het zelfs de hoofdplaats van een koninklijk domein van de Frankische koningen, die het gebied aan het eind van de zevende eeuw veroveren op de Friezen. Tijdens de Frankische overheersing wordt vanuit Engeland en Vlaanderen het christendom naar Zeeland gebracht. Volgens overlevering zou de Angelsaksische zendeling Willibrord in 695 de nederzetting Walichrum hebben bezocht.

Vanwege de strategische ligging aan de monding van de Schelde is Walichrum ook van militair belang. De Frankische koning Lodewijk de Vrome plaatst er een garnizoen. In juni 837 wordt de nederzetting aangevallen en geplunderd door Scandinavische Vikingen. Om de bevolking te beschermen wordt kort na 880 in de huidige kern van Domburg een grote ronde vluchtburch aangelegd, een zogenaamde ringwalburch. De versterking maakt deel uit van een verdedigingslinie van drie ringwalburchen op Walcheren. De beide andere komen in het latere Oost-Souburch (de zuidburch) en het huidige Middelburch (de middelste burch). Het zijn cirkelvormige terreinen met twee kruislings aangelegde wegen, omgeven door een gracht en een aarden wal van een paar meter hoog. Met een diameter van 265 meter is de Domburgse ringwalburch de grootste van de drie Walcherse burchen.

Willibrord.

Impressie van een ringwalburch.

Als de Vikingen na 892 wegblijven uit de Zeeuwse delta verliest de ringwalburg zijn functie. Af en toe wordt het burgerterrein bewoond, maar door zandverstuivingen verdwijnt het in de loop van de tiende en elfde eeuw onder het duinzand. De centrale wegen zijn nog steeds herkenbaar in het huidige stratenpatroon van Domburg. Nu liggen daar de Schuitvlotstraat, de Badstraat, de Domburgseweg en de Ooststraat. Het Groentje ligt nagenoeg in het midden van het burgerterrein. Op die plaats zijn eind 2010 bij de bouw van Résidence Wijngaerde archeologische resten van de ringwalburg opgegraven.

Benen kam gevonden bij opgravingen op het Groentje, in het centrum van Domburg.

Volle en Late Middeleeuwen: Smalstad Domburg

In de twaalfde en dertiende eeuw ontwikkelt zich aan de westzijde van de voormalige ringwalburg de nieuwe nederzetting Dumburch. In 1223 krijgt het nietige vissersplaatsje stadsrechten van de graaf van Holland en de burggraaf van Zeeland, zij het met de beperkte status van smalstad. Domburg wordt daarmee zelf verantwoordelijk voor bestuur en justitie en mag eigen belastingen heffen, maar het krijgt geen stemrecht in de Staten van Zeeland. Veel profijt van de vrije, stedelijke status heeft Domburg niet. Waar andere Walcherse steden als Veere, Middelburg en Vlissingen zich voortvarend ontwikkelen, houdt de smalstad Domburg eeuwenlang een dorps karakter met een paar honderd inwoners en visserij en landbouw als voornaamste bestaansbron. Tot een kern met stedelijke kenmerken, zoals een stadsmuur, komt het niet.

Kort na de verlening van stadsrechten worden op enkele honderden meters van elkaar twee zelfstandige parochies gesticht. Een westelijke en een oostelijke, beide met een eigen kerk. De westelijke parochie wordt gesticht door de kerk van Westkapelle en gewijd aan Sint Jan (Johannes de Doper). Op of vlakbij de plaats van de westelijke kerk staat nu de huidige dorpskerk. Het aan Sint Agatha gewijde kerk-

gebouw van de oostelijke parochie komt in het centrum van de voormalige ringwalburg en heeft de parochie van Oostkappelle als moederkerk.

Met instemming van de bisschop van Utrecht wordt de oostelijke kerk omstreeks 1320 afgebroken en verder landinwaarts opnieuw opgebouwd in Aagtekerke, dat is genoemd naar Sint Agatha. Daarmee wordt de westelijke parochie de enige binnen Domburg.

Willem van Nassau, prins van Oranje, van 1581 tot zijn dood in 1584 stadsheer van Domburg.

Aan de positie van Domburg als 'vrije' stad komt in 1453 een einde. In dat jaar wordt de smalstad door Filips de Goede, hertog van Bourgondië en graaf van Zeeland, samen met Vlissingen en Westkappelle verkocht aan Hendrik van Borselen, heer van Veere en Zandenburg. De Van Borselens behoren tot de machtigste en rijkste families van Holland en Zeeland. Het eiland Walcheren, waar de meeste familiebezittingen liggen, is hun machtsbasis. Ze beheersen er het politieke leven. In 1518 sterft het geslacht uit en gaan Domburg en de overige Veerse bezittingen over aan het Bourgondische huis. Veertig jaar later sterft met Maximiliaan van Bourgondië, stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht, de laatste telg van dit huis. Bij de openbare verkoop van zijn nalatenschap is de Duitse graaf Willem van Nassau, prins van Oranje, een van de gegadigden. De prins wil daarmee zijn positie op Walcheren versterken, maar de Spaanse koning Filips II, die op dat moment graaf van Zeeland is, verhindert dat door de Veerse goederen zelf te kopen. Zo wordt Domburg koninklijk bezit.

Reformatie en Opstand tegen Spanje

Als de Spaanse koning in de persoon van zijn rentmeester Philibert van Serooskerke wordt ingehuldigd als stadsheer van Domburg is het erg onrustig in de Nederlanden. De bevolking is massaal in opstand gekomen tegen de strenge leer van de Rooms-Katholieke Kerk. Overal in het land verwoesten beeldenstormers kerken en kloosters. Filips II stuurt de hertog van Alva naar de Nederlanden om de katholieke orde met geweld te herstellen, maar dit leidt tot een gewapende opstand onder aanvoering van de prins van Oranje. Vlissingen en Veere kiezen in het voorjaar van 1572 de zijde van de prins, maar Middelburg blijft trouw aan de koning. Bijna twee jaar lang, tussen april 1572 en februari 1574, wordt de stad belegerd door prinsgezinde troepen. Tijdens het beleg bestrijden de partijen elkaar vooral op het Walcherse platteland. Al in het eerste oorlogsjaar wordt